(Hekayə)

Göl tərəfdən köndələn əsən külək adamı iliyindən üşüdür. Hümmət kişi and içir, deyir, ömründə belə soyuq görməyib. Dalınca qalın, gümüşü bığlanna sığal çəkib boğazını antlayır:

'Dünyanın zayı çıxıb! Nə yazı yazdı, nə qışı aıs!"

Fəqan soyuqdan qızarmış bumunu paltosunun yaxasından çıxanır:

'Dünya həmən dünyadı, dədə, sən gocalmısan!"

Atası yaşlılığın əyib eybəcərləşdirdiyi əllərini odun peçinə tutub üz-gö-

'O quduzdəymiş yenə küçükləyib. Gözləri açılmamış apar hamsını basdır!"

> Fəqan sağa-sola döyükür: 'Eləvə bilmərəm.'

'Bəs kim eləyəcək? Gözləri açılanda hec eləvə bilməvəcəksən.'

Fəqanın tərpənmədiyini görüb səsini qaldırır:

'Dişinə tüpürdüyüm, bu dəfə lap çox doğub! On iki dənə! Əksəri də dişi! Neyləyəcəksən o qədər küçüyü? Ferma salırsan?"

'Dost-tanışa bağışlayanq, dədə, vazıqdılar, öldürməvək,'

Hümmət kişi qeyzlənir:

"Dişi küçüklər kimin nəyinə lazımdı? Cinsi də fərli deyil. Allah bilir hansı axmaq tulavla cütləsib."

"Fermadan süd satmağa gələnlərə verərik"

"Fermadakılar küçüyü özləri tutur. Kimsədən nə it alırlar. nə it verirlər." "Niyə? Paxıllıqdan?"

"Yaxşı it matahdı, Fəqan! Adamlarda da belədi. Yaxşı adam azdı, dünya doludu sənin kimi fərsizlərlə!

"Fərsiz niyə oluram?! Oxu dedin, oxudum, işlə dedin, işlədim..." - burda dayandı. Çünki işləməyin dalınca evlenmek gelirdi. Oğlunun hele de subay gəzməsi Hümmət kişinin yaralı yeriydi. Hər fürsətdə söhbəti gətirib bura çıxarır, öz-özünə danışır, deyinir, bir faydası olmayanda hirslənirdi. Fəqan susurdu, mübahisə eləmirdi, çünki özünü haqsız sayırdı, düşünürdü ki, doğrudan da evlənmək yaşı keçir, atasına nəvə sevinci bəxş eləməyin vaxtıdır. İndi necə olmuşdusa, gördüyü işləri sadalaya-sadalaya özü də bilmədən gəlib bu mövzuya çıxmışdı. Vaxt itimədən söhbəti dəyişməliydi:

"Evə qazanc da gətirirəm, dodağın yenə düzəlmir!"

Dodaq yerinə, bığ deyəcəkdi. Ar elədi. Hümmət kişi kiməsə hirslənəndə bığları əyilirdi. Atasının üzündə artıq canlı qəbul etməyə başladığı bu tük yığını Fəqanı tıncıxdırırdı. Dəfələrlə dilə tutub qırxdırmaq istəmişdi, xeyri olmamışdı. Düzdür, səliqəli adam idi, əyin-başı kimi üz-gözünə də diqqət yetirirdi, di gəl, yaşlandıqca üzü balacalaşır, iri, çallaşmış bığları sifətindən aralanıb əlahiddə bədən əzasına çevrilirdi. Qonsuları Qəzənfər də müsahidə etmişdi bunu. Bir dəfə açıqca dedi. Dedi, ay Fəqan, elə bil, dədən özü balacalaşır, bığı yekələnir, yəqin ölümü üm sözü Fedanın icinda izahı müşkül duyğular oyatmışdı. Bu, ne sevinmeye benzeyirdi, ne de kedərlənməvə.

Hərdən Fəqana elə gəlirdi ki, atasının dediyi sözlər də bığlıdır. Həmişə yox, nəsihət verəndə, şikayətlənəndə, bir də danlayanda. Bığlı sözlərin qarşısında nəsə deməyin adı yoxdur, bığlı sözlər mübahisə və müzakirə üçün deyil, bığlı sözləri eşitdinsə ən yaxşısı

Qəzənfər Hümmət kişiylə zarafatlaşdı, Əzrayılın yadına Sonsuz Səhrad düsdü. Fəganın ağlı kəsəndə gırxı yenicə doldururdu, öləndə, olmasa-olmasa, altmışı vardı. Yaşına görə xeyli cavan qalmışdı. Görünür, olmayan övladlarının ruhunu təbiət onun özünə bağışlamışdı. Deyirdin, yeniyetməliyə yenicə qədəm qoyub. Həyətdə-bacada ele qıvraq herlenirdi, çatdırıb izlemək olmurdu. Bir anda gah qonşuda, gah yolda, gah gölün qırağında görünürdü. İtlər də hürmürdü ona. Sanki görmür, ya da qorxurdular. Adamlar Sonsuz Səhradın az qala eyni anda bir neçə yerdə peyda olmasına alışmışdılar. Onu cin dəyişəyi sananlar

"Belə adamlar qəfil yıxılır!"

Hümmət kisi Sonsuz Səhradın cavan qalmasını içinə sindirə bilmirdi. Yaşdaş idilər, baxanda ata-oğul zənn

"Övlad qəhri çəkmədi! Övlad qəhri cəkən tez gocalır!"

Bığlı sözlərdən daha biri.

Qarasına danışanda Səhradın adını çəkməzdi, elecə Sonsuz deyərdi. Özünə də elə səslənərdi: A Sonsuz, ayağını bir bəri qoy! Fəqan atasının bu köntöylüyündən utanırdı və dərhal Səhradın sifətinə baxırdı. Zərrə narahatlığı yox idi; o, sonsuzluğu ilə könüldən barışmışdı.

Hümmət kişinin ağzı fal oldu. Sonsuz Səhrad yol getdiyi yerdə qəfil vıxılıb öldü. Kimi-kimsənəsi vox idi. Qonşular yığışıb dəfn elədi. Üçü-yeddisi hec kimin yadına düsmədi. Öldüöləli biryolluq unutdular Sonsuzu. Xatirəsinin yerində qaranlıq bir boşluq qaldı. Bir də Fəqangilin qancığı balalaboyda küçükləri qoynuna yığıb samanın üstündə qıvrılan qancıq südlü əmcəklərini də balalarının ixtiyarına vermiş, bədəniylə isitdiyi yuvada onlar ücün balaca cənnət düzəltmisdi. Fəqan itin başını quyruğunun altından çıxarıb qulaqlarından yapışanda astadan zingildədiyini eşitdi. Bu ətürpərdən iniltiyə fikir verməməyə çalışdı və onu sürüyüb hindən cıxartdı. Xırda, ala-bəzək canlılar ağızlarını təlaşla açıb-yumdular. Uzaqdan Hümmət kisinin səsi esidildi:

Türküstan 🚭

"İki erkəyini saxla! Birinin başında, o birinin quyruğunda ala var." dalınca yenə deyindi - "Camaat nəvənəticə böyüdür, mən it küçüyü!"

Gölün qarğı-qamışında hər cür yırtıcı vardı: tülkü, çaqqal, çölpişiyi, canavar... Gecələr səs-səsə verib ulasanda adamı vahimə basırdı. İtlər hayküy salmasa həyətlərə hücum edərdilər. Bu səbəbdən Hümmət kisi həmişə söyüb-təhqir elədiyi, imkan düşdükcə təpindiyi, hərdən təpiklə vurub qışqırtdığı qancığı qapıdan uzaqlaşdırmırdı. Ondan vaxsı kücük tutmaq istəyirdi. Hər dəfə balalarını yoxlayır, bir-iksini saxlavıb galanını basdırırdı. Seçdiyi küçüklər böyüdükcə eynən Fəgan kimi onlarda da güsur axtarır. olmasa belə tapır, ya azdırır, ya da ki-

raq. Hümmət kişi heç biriylə razılaşmırdı. Bu dəm Sonsuz Səhrad göründü, salamsız-kalamsız əlindəki ipi itin başına keçirib gölə tərəf apardı. Gözden itene geder arxasınca baxdılar.

Sonsuz Səhrad itsiz qayıtdı, heç kime hec ne demeden cıxıb evine getdi. Səhər Qəzənfər onu yaxaladı:

"Səhrad dayı, itimizi neylədin? Gecə elə bil qamışlıqdan səsini eşit-

Soyuqqanlı: 'Düz eşitmisən!'' 'Necə yəni?

Tövrünü pozmadı: 'Göldə söyüd ağacına bağladım, gecə canavarlar

<u>Sərif Ağayar</u>

Qəzənfər əlini kəsən uşaq kimi içini çəkib diksindi.

Sonsuz Səhrad bir dəfə də yeddisəkkiz pişik balasını torbaya salıb göldə batırmışdı. Hümmət kişi buna görə Səhradı camaatın içindəcə danladı: "Ata-babadan pişik balalarını da, it balalarını da basdırmışıq. Özündən hoqqa çıxartma!"

Sonsuz Səhradın ilk dəfə küçük basdırdığını görəndə Fəqan az qala havalanmışdı. Ağlaya-ağlaya dalınca düşmüşdü. Atası ardınca qaçıb qolun-

gördü. Soyuq burnunu, isti dilini Fəqanın titrəyən əllərinə toxundurdu. Sonra ayağının altına yıxılıb beli üstə çevrildi. Fəqan itin bu qəribə hərəkətini öz aləmində belə yozdu: "Ayağının altında ölüm, balalarıma dəymə!"

Fikrini dağıtmaq üçün ətrafa boylandı. Qəzənfərin ala-bula paltar geyinmiş balaca-balaca uşaqları soyuğu-sazağı vecinə almadan əllərində nəsə vevə-vevə evin kandarından ona baxırdılar. Biri lap tumançaq idi. Fəqanın da onlara baxdığını görüb gülüş-

Uşaqların gülüş səsinə qarışan zəif zingilti Fəqanın içindən sızıltı kimi

keçdi. Torbaya yığdığı küçükləri bir-bir yerə qoydu. Sazaqlı küləyin üşütdüyü balaca varlıqlar narahatlıqla sağa-sola vurnuxdular. Fəqan növbəylə onları hindəki istiliyin içinə qaytardı. İt ayağının altında yaltaq-yaltaq eşələnir, sahibinin kefini açmağa çalışırdı. O, əvvəllər belə eləmirdi. Fəqan balaları ilə oynayanda heç fikir də vermirdi. İndi, deyəsən, əlindəki torbanı görüb nəsə an-

Evə qayıtdı. İçəri keçib üzgün-üzgün atasına baxdı:

"Dədə..."

Hümmət kişi yanpörtü oğlunu

"Bacarmıram..." - Başını aşağı saldı. Atasının ağır-ağır nəfəs alaraq susması Fəganı ürəkləndirdi:

"Səhrad dayı küçüklərimizi basdıranda yadındadı? Qancıq neçə gün döşlərindən süd damcılaya-damcılaya balalarını axtardı. Cox sarsıldım. İcimdən nələr keçdi, bilirsənmi? O qancığın qarğışı bir gün mütləq bizi tutacaq! Bunu sən də hiss elədin. Qapıdan uzaalasdırdın zavallını."

Ağlamamaq üçün boğazındakı aəhəri öskürdü:

"O zingilti qulaqlarımdan getmir, dədə! Hər yerdən, hər şeydən eşidirəm o səsi. Daşdan... Torpaqdan... Ağacdan... Adamların içindən..."

Hümmət kişi asta-asta oğluna yanaşdı, əlini mehribanlıqla çiyninə qoy-

"Yaxşı... Sakit ol..."

Atasından nadir hallarda gördüyü bu nəvaziş Fəqanı xeyli toxtaddı. Burnunu çəkib susdu. Onun özünə gəldivini görən Hümmət kisi bavıra çıxdı. az keçməmiş gur səsi eşidildi:

'Qazanfarlli'

...Qəzənfər qısa tərəddüddən sonra razılaşdı, amma şərtini də kəs

'Birinci və axırıncı dəfədir!"

Hümmət kişi başını tərpətdi. Bığı sifətindən gopub düsəcəkdi az gala. Fəqanın gözündə bircə günahkar vardı bu an, o da atasının çallaşmış qalın bığları idi. Bir anlığa yoluşdurub peçə atmaq keçdi ürəyindən. Qəzənfər əllərinə hovxurub qapının ağzındakı beli və torbanı götürəndə özünü saxlaya

'Dayan! – Yaxınlaşıb səsini alçaltdı – Sən yox... Sənə olmaz... Özüm aedəcəm..."

Beli də, torbanı da Qəzənfərdən alıb qətiyyətli addımlarla hinə sarı get-

Külək göl tərəfdən qamışlığın üstündə bir ağız uladı.

yanda yada düşdü. Qonşuların küçüklərini həmisə o başdırırdı. İtləri, pisikləri azdırmağı da Sonsuz Səhrada həvale edirdiler. Talevin bu geribe töhfesindən narazı deyildi. Kimin tələf olunası iti-pişiyi vardısa qapısında peyda olurdu. Torbası əlində, beli çiynində...

"Allah Sonsuza rəhmət eləsin! Vaxtında qədrini bilmədik!"

Hümmət kişinin duası Fəqanı təəccübləndirmədi, amma bu 'qədir bilmək" söhbəti bir az anlasılmaz qaldı. Qədrini bilib nə edəcəkdilər? Yolunu saxlavırdılar, bavramlarda, ad günlərində qonaq çağınırdılar, evlərdə sulu yemək bişəndə payını göndərirdilər. Deyilənlər doğru idisə, məhəllənin canı sulu arvadlarından biri ilə sevgi də

Fəqan Sonsuz Səhrad haqda lətifə kimi danısılan esq-məsq əhvalatlarına inanmırdı. Öz aləmində onun kisiliyini qüsurlu sayırdı. Çünki başqalarına bənzəmirdi. Sümükləri xırda, əlləri incə, üzü tüksüz idi. Səsində kişilərə xas qətiyyət hiss olunmurdu.

Hümmət kişi indi qədir-qiymətdən dəm vururdu, amma sağlığında Sonsuz Səhradı ən çox özü incidirdi; işinə garışır, danlayır, üstünə qışqırırdı. Onunla həmişə biğli sözlərlə danışırdı. O isə bir kəlmə cavab qaytarmırdı, elə bil, yanında gözükölgəliydi.

Atası Fəqanla da bu cür davranırdı - eyni sözlər, eyni səs tonu! Buna görə sınırdı, inciyirdi və bütün günü qorxa-qorxa öz bədənində, hərəkətlərində Sonsuz Səhrada oxşayan əla-

Dildə etiraz eləsə də atasının sözündən çıxmırdı. Bu dəfə də belə oldu. Bacarmaram söylədi, amma ayaqları onu hinə tərəf apardı. Əyilib içəri baxdı. İnanılmazdı! Soyuğa görə Hümmət kişi itlərin altına saman dağıtmışdı. Əl məsə bağışlayırdı.

Bir ili Qəzənfərgilin iti cücələrə dadanmışdı. İt qaldı bir tərəfdə, Hümmət kişi Qəzənfəri günahkar çıxartdı. Dedi, ac saxlamısız, məcbur qalıb cücə yeyib, yoxsa, bu yaşda erkək it sahibinə dönük cıxmaz.

Fəgan "erkək it" sözünü esidən kimi Hümmət kişinin həyətdə balalayan qancığa əzəli-əbədi nifrətinin səbəbini anladı: o, qancığın yad itlərlə cütləşməsini əməlli-başlı namussuzluq sayırdı. Əlacı olsa, təpəsinə bir güllə vu-

Qəzənfər and içdi ki, itə gündə bir vedrə val veririk.

"Sən verirsən, ya arvadın?" -Hümmət kişi istintaq qurmuşdu. "Kişi də itə yal bişirər?" – Qəzən-

fər bir az özünü dartdı "Arvadlara inanma! – Hümmət ki-

şi nəsihətə keçdi - Yalan danışırlar! Arvad kişini üç şeydə çox asanlıqla aldadır. – barmaqlarını qatladı – Bir. namus məsələsində, iki, öz qohumlarının gətirdiyi pay-püşkdə, üç, itə yal

Qəzənfər əyilib Fəqanın qulağına

"Dədən arvadı qəhbə çıxartmasa Deyəsən, Hümmət kişi onun nə

dediyini anladı: "Sənin arvadın, maşallah, əli-ayağı düz adamdı, amma nəhayətində aadındı!

Müqəddəratı həll olunan it həyətdə uzanıb sağı-solu vərəvürd edir, hərdən bir-iki ağız hürüb sərvaxt olduăunu digaete catdırır, sahibinin xosuna gəlməyə çalışırdı. Görünür, oğurluğunun üstü açıldığından xəbəri yox idi. Qəzənfər dirəşmişdi ki, onu güllələmək lazımdır. Fəqan deyirdi, heyvanı öldürmək günahdı, ondansa azdı-

dan yapışdı. Bu vaxt küçüklərin anası hardansa peyda oldu. Hinə girib burnu ilə balalarını axtardı, həyəcanla bavıra cıxdı. Onun icində adamın sümüklərini uyuşduran sakit bir zingilti vardı. Əl evinə girdi, dəhlizin qarşısına keçdi, Fəqangilin yanına gəlib quyruğu ilə evin kisisindən mərhəmət dilədi. Laqeydlik! Özünü ot tayasına çırpdı, həyətdəki torpaq topasını yaladı, hinə girib bir də çıxdı, bütün tikililərin dibi ilə sülənib balalarının goxusunu axtardı. Ən axırda bir də Hümmət kisinin yanına qaçdı, üstünə sırmandı. Kiși itə təpindi, it zingiltisini də götürüb qeyb oldu.

Fəqan uşaq ağlıyla elə bildi ki, Sonsuz Səhradın dalınca gedir, balaları basdırılan yeri tapacaq, pəncələri ilə eşib çıxaracaq. Amma... Əfsus... Səhəri gün həyətdə tək-tənha gördü. Dolu əmcəklərindən süd damcılayırdı.

"Sonsuz dayı, küçüklərə yazığın qəlmir?" – sorusmusdu bir dəfə.

"Biri vardı, lap təzə doğulmuşdu, bədəni hələ qurumamışdı, quyuya atanda necə titrədisə məni ağlamaq tutdu!" - Səhrad kişi baxışlarını uzaqlara göndərib ah çəkmişdi.

Bu söhbətəcən Sonsuz Səhrada acığı tuturdusa, bu söhbətdən sonra yazığı gəldi. Çiynində bel, əlində torba seyrək dumanın içiylə gölə tərəf addımlaması dünyanın ən kədərli tablo-

Fəqan qancığı dartıb hinindən çıxaranda quyuda titrəyən küçüyü xatırladı. Aldırmadı amma. Əyilib rəngbərəng körpələri bir-bir hindən götürdü. Atası düz deyirdi. On iki dənə idi. Başı və quyruğu ala olanları ayırıb saxladı, o birilərini torbaya dolduranda əllərinin əsdiyini hiss elədi. Bunu it də